

УДК 330.341.1(045)

Остропольська Зоя Миколаївна

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту культури та соціальних технологій
Харківська державна академія культури*

Ostropolska Zoya

*Fh.D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department Management and Administration
Kharkiv State Academy of Culture*

Гетьман Лариса Геннадіївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту культури та соціальних технологій
Харківська державна академія культури*

Getman Larysa

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department Management and Administration
Kharkiv State Academy of Culture*

**ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ
PROBLEMS OF IMPLEMENTING INNOVATIONS IN THE SOCIO-
ECONOMIC ENVIRONMENT: HUMANITARIAN ASPECTS**

Анотація. Вступ. Сучасний стан економіки України потребує певних дій та вироблення стратегії подальшого розвитку на основі моделі, яка враховує характеристики та особливості соціально-економічного та соціокультурного середовища. Сьогодні в світі склалася певні тенденції, що є визначальними для розвитку будь-якої економіки, в основу яких покладено

фактори гуманітарного характеру, тобто відбуваються трансформаційні зміни в економічному укладі, здійснюється поступовий перехід до гуманітарної економіки або економіки знань. Проблеми впровадження інновацій потребують більш ґрунтовного всебічного вивчення з урахуванням всіх факторів впливу на ці процеси, в тому числі факторів соціокультурного і гуманітарного характеру.

Мета. Метою дослідження є визначення та розкриття факторів впливу на інноваційну діяльність, враховуючи певні особливості, що притаманні українському суспільству, в основі яких соціокультурні та гуманітарні аспекти, та формування підходів в інноваційній політиці як держави, так і окремого підприємства щодо впровадження певних процесів, які позитивним чином вплинуть на інноваційну складову соціально-економічного середовища України.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) Закон України «Про інноваційну діяльність», закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»; 2) праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що досліджують проблеми впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі, зокрема фактори впливу на ці процеси.

В процесі наукового дослідження було використано наступні методи: метод теоретичного узагальнення (для уточнення понятійного апарату), метод індукції, дедукції та аналізу (для розкриття ключових категорій та понять); історичний підхід (для розкриття суті явища в процесі його становлення), методи узагальнення та порівняння (для більш детального розкриття суті явища з урахуванням певних особливостей, що йому притаманні).

Результати. У науковій статті розкрито сутність та значенні інновацій в період трансформаційних змін економіки та визначено вплив факторів гуманітарного характеру на ці процеси. Визначено залежність інноваційної системи країни від її історичного розвитку та становлення як

держави, культури підприємництва, яка формує інноваційну культуру та людського капіталу як ключового фактору, що створює інтелектуальний продукт. Сформовано підхід щодо впровадження інноваційної політики, яка містить в собі три напрямки та працює в системі, що об'єднує макро- і мікрорівні, тим самим має більшу ефективність щодо одержання результату. Визначено головні підходи щодо впровадження інноваційної політики на рівні підприємства, в основі яких розвиток інтелектуального, креативного, творчого потенціалу людського ресурсу.

Перспективи. Гуманітарні аспекти впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі в подальшому потребують ще більш ґрунтовного дослідження, оскільки, незважаючи на те, що в цілому вироблено певний алгоритм дій щодо управління інноваційними процесами як з боку держави, так і з боку окремої організації, замало присвячено уваги тим факторам, які за своєю суттю не є суто економічними, але мають великий вплив на інноваційні процеси. Усвідомлення даного факту дасть можливість виробити певні шляхи, які призведуть до трансформаційних змін та переходу до інноваційної економіки.

Ключові слова: інновація, інноваційна модель, інноваційна культура, підприємницький етос, інноваційна політика, інноваційний процес, людський капітал.

Summary. *Introduction.* The current state of Ukraine's economy requires certain actions and the development of a strategy for further development based on a model that takes into account the characteristics and features of the socio-economic and socio-cultural environment. Today, there are certain trends in the world that are decisive for the development of any economy, which are based on factors of a humanitarian nature, that is, transformational changes are taking place in the economic structure, a gradual transition to a humanitarian economy or a knowledge economy is taking place. The problems of the introduction of

innovations require a more thorough comprehensive study, taking into account all factors influencing these processes, including factors of a socio-cultural and humanitarian nature.

Goal. The purpose of the study is to identify and reveal the factors influencing innovation activity with certain features that are inherent in Ukrainian society, taking into account socio-cultural and humanitarian aspects and the formation of approaches in the innovation policy of both the state and individual enterprises regarding the implementation of certain processes that will positively affect the innovative component socio-economic environment of Ukraine.

Materials and methods. The research materials are: 1) the Law of Ukraine "On Innovative Activity", the Law of Ukraine "On Priority Areas of Innovative Activity in Ukraine"; 2) works of domestic and foreign scientists investigating the problems of introducing innovations in the socio-economic environment, in particular the factors influencing these processes.

In the process of scientific research, the following methods were used: the method of theoretical generalization (to clarify the conceptual apparatus), the method of induction, deduction and analysis (to reveal key categories and concepts); historical approach (to reveal the essence of the phenomenon in the process of its formation), methods of generalization and comparison (to reveal the essence of the phenomenon in more detail, taking into account certain features inherent in it).

The results. The scientific article reveals the essence and significance of innovations during the period of transformational changes in the economy and determines the impact of humanitarian factors on these processes. The dependence of the country's innovation system on its historical development and formation as a state, entrepreneurship culture, which forms an innovative culture, and human capital as a key factor that creates an intellectual product is determined. An approach to the implementation of an innovative policy has been

formed, which includes three levels and works in a system that combines macro- and micro-levels, thereby having greater efficiency in obtaining results. The main approaches to the implementation of innovation policy at the enterprise level, based on the development of the intellectual, creative, and creative potential of human resources, have been determined.

Prospects. The humanitarian aspects of the introduction of innovations in the socio-economic environment in the future require even more thorough research, since, despite the fact that, in general, a certain algorithm of actions has been developed for the management of innovation processes both on the part of the state and on the part of an individual organization, not enough attention has been paid to those factors that are not purely economic in nature, but have a great impact on the innovation process. Awareness of this fact will make it possible to develop certain ways that will lead to transformational changes and the transition to an innovative economy.

Key words: *innovation, innovation model, innovation culture, innovation policy, innovation process, human capital.*

Постановка проблеми. Останнім часом все більш актуалізується проблема впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі країни. Ці процеси обумовлені прискоренням економічної динаміки в світі та об'єктивною необхідністю використання інноваційної моделі економічного зростання вітчизняної економіки. Сьогодні назріла необхідність швидкого реагування та технічні, економічні, соціальні, політичні та культурні процеси, які набувають певних змін завдяки впливу різноманітних факторів як глобального, так і локального характеру. Нажаль фактори гуманітарного характеру не завжди беруться до уваги при здійсненні аналізу інноваційних процесів, що протікають в соціально-економічному середовищі України. Врахування цього впливу дозволить

виробити індивідуальний підхід щодо переходу до інноваційної економіки та виробити алгоритм дій, які прискорять цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам впровадження та розвитку інновацій в соціально-економічному середовищі сьогодні приділяється багато уваги. Ця тема є дуже актуальною, викликає науковий інтерес та досліджується в наукових періодичних виданнях, на міжнародних конференціях, їй присвячені монографії та навчальні посібники вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Колодяжної І.В. [4], Ткачука О.М., Германюка Н.В. [8], Пашути М.Т., Шкільнюка О.М. [7], Перерви П.Г., Погорєлов М.І., Меховича С.А. [9] та багато інших. Але, треба зазначити, що саме гуманітарним аспектам впровадження інновацій приділено не так багато уваги, тому вважаємо за потрібне дослідити вплив соціокультурного середовища на інноваційні процеси, тим самим більш ґрунтовно підійти до дослідження означеної проблеми.

Формування цілей статті (постановка завдання). В контексті існуючого в науковій літературі дискурсу щодо впровадження та розвитку інновацій, визначити фактори впливу на інноваційну діяльність з певними особливостями, що притаманні українському суспільству, включаючи соціокультурну та гуманітарну складові та запропонувати шляхи та підходи щодо прискорення переходу до інноваційної економіки.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»; 2) праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що досліджують проблеми впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі, зокрема фактори впливу на ці процеси.

В процесі наукового дослідження було використано наступні методи: метод теоретичного узагальнення (для уточнення понятійного апарату), метод індукції, дедукції та аналізу (для розкриття ключових категорій та понять); історичний підхід (для розкриття суті явища в процесі його

становлення), методи узагальнення та порівняння (для більш детального розкриття суті явища з урахуванням певних особливостей, що йому притаманні).

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан економіки України потребує певних дій та вироблення стратегії подальшого розвитку на основі моделі, яка враховує характеристики та особливості соціально-економічного та соціокультурного середовища. Сьогодні в світі склалися певні тенденції, що є визначальними для розвитку будь-якої економіки, в основу яких покладено фактори гуманітарного характеру, тобто відбуваються трансформаційні зміни в економічному укладі, відбувається поступовий перехід до гуманітарної економіки або економіки знань. «Визначальними векторами зростання гуманітарної економіки стали високоінтелектуальні галузі і новітні типи виробництва, що базуються на інтелекті як основному виробничому ресурсі новітнього технологічного укладу» [9, с. 10]. Проблеми впровадження та розвитку інновацій набувають все більшого значення, особливо в тих країнах, де досі збереглися традиційні підходи та методи не тільки щодо організації виробництва, функціонування певних галузей економіки, а й в цілому інноваційна політика країни знаходиться на стадії формування та потребує серйозної уваги з боку держави.

Для цілісного підходу щодо аналізу проблем впровадження інновацій та їх впливу на економічні процеси потрібно врахувати всі чинники соціально-економічного середовища, які тим чи іншим способом впливають на інноваційну активність та формують інноваційну культуру, притаманну певній державі. Серед факторів впливу на інноваційні процеси не останнє місце займають саме гуманітарні фактори, які в певному сенсі є особливими для кожної держави з урахуванням її історичного розвитку та соціокультурного середовища.

У зв'язку з цим виникає потреба у визначенні гуманітарних факторів або складових соціокультурного середовища, які певним чином, прямо чи опосередковано впливають на ефективність національної економіки та інноваційну діяльність як невід'ємну її складову.

«Соціокультурне середовище – широке поняття, яке включає багато компонентів. Сюди відносяться і культура суспільства, і інституційне середовище, яке складається з формальних та неформальних інститутів, наявність певного рівня соціального капіталу як частини інституційного капіталу, характер та методи взаємодії держави та суб'єктів економіки» [2, с. 168]. До цього переліку можна додати історію розвитку господарських відносин конкретної країни, тип її економіки, якість людського капіталу, менталітет, традиції, релігію та багато інших чинників гуманітарного характеру.

Крім того, проблеми впровадження інновацій можна розглядати на макро- та мікрорівнях, тобто на рівні державної інноваційної політики зі всіма важелями впливу на інноваційні процеси і на рівні організації з певними особливостями її функціонування (від сфери або галузі, в котрій вона працює до корпоративної культури, що їй притаманна). Звісно, ці два рівні взаємопов'язані та мають вплив один на одного. Не треба забувати і про світовий рівень зі всіма техніко-технологічними тенденціями та процесами глобального характеру, що зараз є наявними.

Розглянемо ключові гуманітарні чинники, які мають вплив на впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі України.

Перш за все при аналізі проблем переходу до інноваційної (або гуманітарної) економіки потрібно звернутися до особливостей історичного розвитку України та становленні її як держави. В історії України були різні періоди: як позитивні, так і негативні з точки зору економічного розвитку та інноваційної активності. Сучасна Україна успадкувала від попереднього господарювання, притаманного СРСР багато тих характеристик, які і

сьогодні впливають на розвиток підприємництва та інновацій як невід'ємної його складової. Цей вплив не завжди позитивний, оскільки відомо, що практично за весь період існування СРСР підприємницька діяльність в класичному її розумінні була під заборонаю. Підприємець – це головний суб'єкт інноваційної діяльності, оскільки саме він задля прибутку та виграшу в конкурентній боротьбі націлений на впровадження інновацій в своїй господарській діяльності. Але довгі 70 років штучно створювалася нова господарська культура, в основі якої відбувалося скасування приватної власності і, як наслідок, відсутність будь-якої ініціативи у середньостатистичного громадянина займатись справою, що приносить прибуток, основний дохід – це заробітна плата. Навіть до тих людей, які займалися певними видами бізнесу, держава застосовувала репресії. Підприємництво в радянські часи не було престижною справою (на відміну від країн Заходу, де підприємець – це поважна, успішна людина), вважалось чим-то ганебним, тим, від чого «радянська людина» «відхрестилася» в силу певної ідеології безкласового суспільства, що склалася в країні.

За всю історію існування СРСР були намагання частково повернутися до ринкової економіки, наприклад період НЕПу характеризувався об'єднанням ринкового механізму з плановою економікою, але в силу об'єктивних та суб'єктивних причин цей процес був згорнутий і вже в кінці 20-х-початку 30-х років ХХ ст. економіка країни перетворилася на адміністративно-командну, що була заснована на тоталітарному режимі з усіма наслідками, що звідси випливають. У 60-ті, в період «Хрущовської відлиги» з'явилася надія на деяке пожвавлення та відродження ідей і практики підприємницької діяльності, але згодом все повернулося на попередній рівень та впродовж наступних двох десятиліть економіка знаходилася в стані застою. Люди з бажанням займатися підприємництвом перейшли в «тіньовий сектор економіки» і тільки з настанням 90-х вийшли з нього та на основі початкового «тіньового» капіталу почали засновувати

комерційні підприємства різноманітних організаційно-правових форм. Але й цей процес не був достатньо цивілізованим та прозорим в силу певних причин (недосконалість законодавства, неготовність ментально до цивілізованих дій на ринку, слабкість державних інституцій та інше) і пройшов дуже болюче майже для всіх. Епоха «дикого» капіталізму, яку вже пройшов Захід, почалася у 90-ті в Україні, причому акцент в підприємстві був зроблений на комерційному напрямку (тобто торгівлі), а інноваційна складова відходила на другий план. Вся історія розвитку господарських відносин ніяк не сприяє, а іноді стримує розвиток інновацій. Сьогодні до них додаються ще безліч проблем, що притаманні сучасному українському суспільству, вирішення яких для держави є нагальним завданням.

Ще один фактор, що впливає на розвиток інновацій – це культура. Тут перш за все мова йде про національну культуру, культуру підприємництва та інноваційну культуру як її складову. Деякі фахівці з теорії та практики підприємництва в своїх дослідженнях роблять акцент на двох «світах» – схід і захід, для кожного з цих «світів» існує своя специфіка господарювання та ментальність населення і як наслідок, формується певний господарський етос з притаманними саме йому особливостями, що формують середовище для прояву інноваційної активності бізнесу.

Як стверджують дослідники трансформаційних процесів в економіці, «модернізація має успіх там, де уряди свідомо, послідовно та цілеспрямовано пристосовують деякі елементи чужих (наприклад, західних) інституцій та інститутів до своїх власних цивілізаційних умов, синтезують та модернізують свої традиційні цивілізаційно-національні інститути шляхом запозичення певних явищ та досягнень західної цивілізації, які будуть визнаватися не тільки корисними, але й сприйматися конкретним середовищем» [2, с. 176]. Тобто, неможливо впроваджувати певні зміни та трансформації в економіці без урахування різноманітних елементів соціокультурного середовища, особливостей традиційної культури,

історичного фактору та багатьох інших чинників гуманітарного характеру, що впливають на формування підприємницького етосу, підприємницької культури та інноваційної культури як її складової.

Звернемося до поняття «інноваційна культура», оскільки саме вона є тим чинником та основою для прояву інноваційної активності та сприйняттям інновацій суспільством, котрий є важливою складовою інноваційних процесів, що проходять в державі. Інноваційна культура є відносно новим поняттям, яке по-різному визначається різними науковцями. Інноваційна культура – це форма організаційної культури, що виникла наприкінці ХХ ст. як адаптація до прискорення змін у виробництві, бізнесі та суспільстві [5, с. 237]. Інноваційна культура формується під впливом багатьох чинників, зокрема: історичного розвитку та набутого досвіту щодо здійснення господарської діяльності, соціальних цінностей суспільства, етики бізнесу, можливостей розвитку людського капіталу, ступінь інтеграції національної економіки в світову зі всіма тенденціями, що там протікають, системи освіти з можливостями реалізації безперервного навчання та ін.

Згідно з Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» інноваційна культура розглядається як «складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості і суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах...» [3].

Звісно, у формуванні інноваційної культури важлива роль належить державі, бо саме завдяки державній інноваційній політиці формується основа для впровадження інновацій, збільшення інноваційної активності та формується загальна інноваційна культура, притаманна суспільству в цілому. «Державна інноваційна політика – це сукупність форм та методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних

механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів» [9, с. 46]. В цілому заходи державного регулювання в сфері інновацій повинні бути спрямовані на стимулювання бізнесу на вироблення та впровадження інновацій в своїй діяльності, що позитивно впливає на інноваційно-інвестиційний клімат і дає поштовх для розвитку економіки.

«Функції держави в управлінні інноваційними процесами не передбачають прямого державного втручання в організацію інноваційної діяльності та повного фінансування процесу створення і поширення інновацій» [9, с. 47]. Державна інноваційна політика спрямована на створення соціально-економічних, організаційних і правових умов і правил для суб'єктів підприємницької діяльності, що впроваджують інновації, на розбудову інноваційної інфраструктури, підтримку пріоритетних напрямків інноваційного розвитку, створення ринку інновацій та підтримку конкуренції на ньому і т.ін.

Але ж і в державному регулюванні інноваційної діяльності можливе використання різних підходів, залежно від особливостей і характеристик соціально-економічного середовища країни, включаючи і гуманітарну складову. Наприклад, «у таких фамілістичних суспільствах як Китай та Італія, державне втручання виступає чи не єдиним шляхом створення у країні великих виробництв, а тому є життєво необхідним, якщо країна прагне вийти на відповідні світові ринки...» [2, с. 176]. Цей підхід використовується і в інноваційній сфері. «З іншого боку, суспільства з високим рівнем довіри та соціального капіталу (Німеччина, Японія) спроможні створити великі виробництва без державної підтримки» [2, с. 176]. Наведені приклади говорять про те, що немає єдиного універсального підходу щодо участі держави в інноваційних процесах, але досвід країн, які досягли певних результатів в цьому напрямку для України є безцінним.

Особливого значення в сучасних умовах набуває міжнародна науково-інноваційна політика держави. Головною ціллю такої політики повинно бути підвищення глобальної національної конкурентоспроможності або підтримка високого рівня життя за рахунок застосування ефективних технологій, використання переваг міжнародного розподілу праці та забезпечення лідируючих позицій на світових ринках за рахунок постійного підвищення кваліфікації кадрів та удосконалення інноваційних механізмів [1, с. 141]. Тобто, чим більше ступінь включення національної економіки в світову, тим скоріше відбуваються позитивні зміни в техніко-технологічній складовій економіки і тим скоріш впроваджуються інновації. Особливого значення в переході до інноваційної економіки набуває такий гуманітарний фактор як людський потенціал, який в умовах глобалізаційних процесів, що проходить світі, скоріш розкриється за рахунок соціальних, культурних, економічних, наукових та освітніх зв'язків.

В умовах динамічної міжнародної конкуренції конкурентні переваги держави визначаються не стільки природними ресурсами країни та традиційними виробничими факторами, скільки рівнем накопичених людиною знань, набутих навичок, рівнем освіти, тобто станом людського потенціалу, а також соціокультурними умовами його реалізації, у яких відображаються особливості функціонування країни [2, с. 202]. Враховуючи особливості історичного розвитку України, специфіку трудової психології та ментальності населення, необхідно правильно визначити стратегію соціокультурних трансформацій для подальшого успішного інноваційного розвитку країни. «Відтак головним завданням інноваційної політики держави є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій по усіх сферах національної економіки. Трудовим ресурсам в цьому процесі відводиться суттєва роль» [8, с. 94].

Враховуючи світовий досвід та особливості соціально-економічного середовища України зі всіма чинниками впливу на впровадження інноваційних процесів, в тому числі і гуманітарного характеру, можна сформувати певну інноваційну модель, яка може лягти в основу подальшого інноваційного розвитку та переходу до гуманітарної економіки. Причому, ця інноваційна модель повинна мати в собі три рівня: рівень держави, рівень регіону, рівень окремого підприємства. Це обумовлено тим, що в силу тих обставин, що склалися сьогодні (а саме: воєнна агресія, окупація частини деяких областей, руйнування (в прямому та переносному сенсі слова) великої кількості елементів ринкової, інноваційної інфраструктури, вищих навчальних закладів та інших важливих об'єктів, що забезпечують життєдіяльність та функціонування країни в цілому) існує певна нерівність щодо реалізації інноваційного потенціалу чи-то галузей економіки, чи-то окремих сфер, чи-то інноваційного розвитку областей. Завдяки впровадженню системи дій щодо регулювання інноваційної діяльності можна знизити негативний вплив тої ситуації, що склалася та поступово відновити ті руйнації, що відбулися в різних сферах життєдіяльності, використавши відновлення для технологічного ривка та здійснити перехід до інноваційної економіки.

Таблиця 1

Трирівнева модель державної інноваційної політики

Державний рівень	Визначення пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки, розробка державних програм з окремих напрямків або сфер економіки, застосування певних регулюючих інструментів інноваційної діяльності (податкові пільги, пільгове кредитування, законодавчі акти, розробка стандартів та ін.), розвиток програм партнерства як на рівні держави, так і в сфері освіти та науки, формування та розвиток інноваційної інфраструктури (технополіси, технопарки, венчурні фірми, бізнес-інкубатори, спільні науково-промислові дослідні центри на основі вищих навчальних закладів та ін.), підвищення науково-технічних знань населення, що виведе інноваційну культуру на новий рівень, сприяння мобільності
-------------------------	---

	робочої сили, прийняття спеціальних програм стимулювання інноваційної діяльності за галузями, співпраця на рівні держави з міжнародними організаціями та фондами щодо підтримки ключових напрямків, що потребують трансформації і т. ін.
Регіональний рівень	Розробка спеціальних цільових програм із залученням фінансової допомоги (як державної, так міжнародних організацій), створення різноманітних центрів з кооперації вищих навчальних закладів та промисловості, розширення інноваційної інфраструктури за рахунок створення дослідницьких центрів та малих інноваційних фірм, що працюють на регіональних ринках, створення організацій, що надають консалтингові послуги та ін.
Підприємницький рівень	Реалізація державних замовлень, реінвестування прибутку в інноваційний розвиток, розширення творчого потенціалу людського ресурсу, долучення бізнесу до участі в інноваційних проектах на різних стадіях їх реалізації, впровадження інноваційної політики, в основі якої розвиток та навчання персоналу на основі спеціальних державних програм та ін.

Джерело: систематизовано автором

Реалізуючи інноваційну політику, в основі якої трирівнева модель інноваційного розвитку, держава з одного боку, визначається з пріоритетами та ключовими проблемами, що стримують інноваційний розвиток, з іншого – дає можливість регіонам визначитись для себе, що є сьогодні важливим та нагальним саме для них, а це в свою чергу впливає на спроможність підприємництва долучитися до інноваційних процесів та створити конкурентне середовище, що в свою чергу позитивним чином вплине на інноваційну активність та сформує основу для подальшого інноваційного поштовху. Тобто, держава визначає ключові напрямки, які потребують особливої уваги та створює організаційні, правові та економічні умови, а бізнес, який налаштований на результат та отримання прибутку, впроваджує інновації.

Запропонована модель є перехідною від традиційної економіки до інноваційної. Відомо, що на певних проміжках часу в історії різних країн держава відігравала ключову роль в прискоренні інноваційних процесів.

Цей період пройшли багато промислово розвинутих країн, таких як США, Японія, Франція, Канада, Німеччина та ін. За останні десятиліття позитивними прикладами є Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг. Зараз ці країни ринково орієнтовані та перейшли в своєму розвитку від традиційної до інноваційної економіки. Не останнє місце в такому прискореному переході займає політика щодо розвитку людського капіталу та інтелектуалізація усіх сфер життєдіяльності.

Сучасні проблеми впровадження інновацій в Україні мають бути вирішені за рахунок розвитку людського капіталу. Людський капітал – це той гуманітарний чинник, від якості котрого залежить розвиток інноваційної сфери, це головний ресурс, який за рахунок інтелектуальної складової може виробляти новаторські підходи щодо здійснення тих, чи інших соціально-економічних процесів та отримувати результат у вигляді інновацій.

Науково-технічна революція, яка характерна для сучасного стану світової економіки супроводжується великими змінами трудової діяльності. Сьогодні відбуваються істотні зміни в техніко-технологічній складовій багатьох соціально-економічних процесів, методах праці, підходах щодо організації виробничих, комунікаційних процесів, маркетингу, менеджменту, сучасні підприємства істотно відрізняються від попередніх, які в своїй діяльності використовували більш традиційні підходи. Поступово, а в деяких випадках навіть дуже швидко, традиційні технології замінюються на більш революційні та наукомістські, де особливого значення набуває інтелект людини та її спроможність до оволодіння новими знаннями. Змінюється зміст трудової діяльності, що безпосередньо впливає на вимоги до людських ресурсів щодо знань та навиків, необхідних для реалізації цілей та отримання певних результатів.

Багато компаній світу вважають основним способом конкурентної боротьби – розвиток персоналу. XXI розвивається на основі інтелекту

персоналу. В економічно розвинутих країнах світу створюється новий погляд на робочу силу, як на один з ключових ресурсів економіки, що визначає реальне підвищення ролі людського фактору у виробництві, посилення залежності виробництва від якості, мотивації і характеру використання робочої сили [6].

Особливості людського фактору накладають відбиток на всю соціокультурну діяльність українського етносу і, зокрема, на господарсько-економічні відносини. Сучасні проблеми впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі України мають бути вирішені за рахунок розвитку людського капіталу у формі знань, навичок, умінь для поліпшення економічної ситуації та добробуту нації в цілому. З'явилася необхідність щодо формування нової якості людського капіталу, тобто тих людей, які б були творцями та носіями інноваційної культури та в повній мірі проявили суб'єктність в інноваційних процесах. Не останнє місце в цьому процесі займає система управління персоналом на підприємствах. Теорія людського капіталу, яка ефективно застосовується на практиці в країнах з розвинутою ринковою економікою, безперечно доводить, що інвестиції в освіту, професійну підготовку й мобільність працівників приносять суттєвий прибуток як організації, так і економіці в цілому. Допоможе в цьому процесі створення сучасної, відповідної світовим тенденціям та національним інтересам системи освіти.

Проблеми розвитку людського ресурсу як базового елементу, що бере участь в інноваційних процесах, набувають все більшого значення у розвитку компаній та отримання певного результату від діяльності. Останнім часом в управлінні організаціями впроваджуються відносно нові підходи та напрямки, мета яких – стимулювання персоналу до створення інтелектуального продукту. Одним з таких напрямків в управлінні є креативний менеджмент, який націлений на всебічне розкриття здібностей, формує творче мислення, сприяє розвитку навиків нетривіальних творчих

рішень в управлінні і бізнесі. Креативний менеджмент тісно пов'язаний з інноваційним менеджментом, але також ефективно працює в одній системі з розвитком таких напрямків, як управління персоналом, стратегічний менеджмент, самоменеджмент, організаційна культура підприємства, маркетинг, мікроекономічний аналіз та ін.

Креативний менеджмент переслідує наступні цілі:

- оцінка творчого потенціалу особи – фахівця, якого хочуть залучити до вирішення творчих завдань;
- створення творчої атмосфери в колективі, що пропрацював довгий час і має свої традиції, неформальних лідерів, розподіл рольових функцій, що виправдав себе;
- формування груп експертів, що оцінюють розроблені пропозиції, зокрема в області інноваційної політики;
- утворення тимчасових творчих колективів;
- оцінка домінуючих мотиваційних установок, що потребують застосування творчих здібностей фахівця;
- визначення евристичних методів, операцій, прийомів, які необхідно освоїти для якіснішого і оперативнішого вирішення творчих завдань фахівцям, які увійшли до тимчасових творчих колективів і т.ін. [9, с. 321].

В цілому можна виділити основні групи факторів, що впливають на активізацію інноваційної діяльності в організації, а саме:

- 1) економічні, технологічні (наявність резерву фінансових і матеріальних технічних засобів, прогресивних технологій, необхідної господарської і науково-технічної інфраструктури);
- 2) політичні, правові (законодавчі заходи (особливо пільги), що заохочують інноваційну діяльність, державна підтримка інновацій);
- 3) соціально-психологічні, культурні (моральне заохочення учасників інноваційного процесу, громадське визнання, забезпечення

можливостей самореалізації, звільнення творчої праці, нормальний психологічний клімат у трудовому колективі);

4) організаційно-управлінські (гнучкість оргструктури, демократичний стиль управління, перевага горизонтальних потоків інформації, самопланування, допущення коригувань, децентралізація, автономія, формування цільових робочих груп) [4, с. 60].

Всі вищезначені фактори певним чином формують інноваційну політику організації, але останнім часом особлива роль та місце серед них належить розвитку творчого, креативного та інноваційного потенціалу. Сфера бізнесу – це той простір, де можливо за рахунок нестандартних рішень, інноваційних підходів, які використовуються в різних напрямках діяльності організації, досягти успіху. Завдяки наявності творчого потенціалу у окремого підприємця, менеджера, команди створюються видатні досягнення в бізнесі, формуються ідеї, які лягають в основу рішень та реалізуються цілі, що виводять бізнес на новий рівень. Тому сьогодні в бізнесі потрібні люди, які спроможні творити щось нове, здатні до творчості та рефлексії, ті, що готові виробляти рішення в умовах невизначеності, мислити нестандартно в контексті тої ситуації, яка склалася, знаходити вихід там, де на перший погляд його взагалі немає та шукати власну формулу успіху.

В основі функціонування сучасних успішних підприємств знаходиться стратегія розвитку людських ресурсів та формування корпоративної культури, яка здатна розвинути людський потенціал та використати інтелектуальну, творчу складову найбільш ефективним способом. Так в чому ж відмінності прогресивних підприємств від традиційних? За якими критеріями або ознаками можна визначити ступінь прогресивності або успішності? Які фактори лежать в основі цієї оцінки? На ці питання можна відповісти, здійснивши порівняльний аналіз традиційних та сучасних підприємств, що орієнтовані на інновації, за певними ознаками.

**Порівняльний аналіз традиційних підприємств з прогресивними
(організаційні аспекти)**

Організаційні аспекти	Традиційні підприємства	Прогресивні підприємства
Відношення до працівників (на предмет суб'єктності)	Працівники розглядаються більшою мірою як об'єкт управління, блокування ініціативи і творчості	Формування і збереження суб'єктності працівників; стимулювання і підтримка ініціативи та творчості
«Носії» творчості	Топ-менеджери	Всі працівники, групи, колектив
Дії робітників в конкретних ситуаціях	В основі шаблонні дії, правила, процедури, чіткі інструкції від керівника	Орієнтація на самостійні дії, на досягнення результату, стимулювання креативності і ініціативи
Комунікації	Формальне спілкування, в основі якого субординаційна форма комунікацій та адміністративний вплив	Поєднання формального та неформального спілкування, економічні та соціально-психологічні методи впливу
Прийняття рішень	Одноосібне, на основі власних суджень керівництва	Колективні методи прийняття рішень на основі евристичних підходів
Координація дій	На основі посадових інструкцій, процедур, правил	На основі гнучких взаємовідносин
Вимоги до базових знань	Формальний підхід, наочні знання	Орієнтація на розвиток та розкриття потенціалу
Стимулювання та підтримка процесу творчості	Недооцінка даного аспекту, а іноді і блокування	Використання різноманітних заходів та соціальних технологій, що направлені на стимулювання творчості
Створення умов для розвитку здібностей	Недооцінка даного аспекту	Організація як середовище для розкриття здібностей людини

Джерело: узагальнено авторами на основі [9]

Сучасні прогресивні підприємства більш гнучкі з точки зору організації всіх процесів, пов'язаних як з внутрішнім, так і з зовнішнім середовищем. Ця гнучкість проявляється і по відношенню до власного

персоналу; саме завдяки сприйняттю робітників як головного ресурсу, організації стратегічно орієнтовані на його розвиток та отримання певних зисків в своїй діяльності як від будь-якого іншого ресурсу. Розкриття інтелектуального, творчого, креативного потенціалу персоналу сьогодні є доволі актуальним завданням для будь-якої організації, яка бажає досягти успіху в інноваційній діяльності.

Таким чином, на рівні організації повинна використовуватись інноваційна політика, в основі якої права та можливості на професійний та особистісний розвиток людини, прояв ініціативи, креативу та творчості в її діяльності. Тобто, яка, окрім будівництва системи управління інноваційними процесами в цілому, має бути орієнтована на розкриття інноваційного потенціалу людського ресурсу. Використовуючи такий підхід щодо розвитку персоналу організація стратегічно виграє, оскільки розглядає людський ресурс як ключовий в своїй діяльності. Саме це і є характерним для гуманітарної економіки в цілому, усвідомлення цього факту дає бізнесу можливість обрати шлях подальшого розвитку і проявити себе більш успішно на ринку.

Нажаль, сьогодні Україна проходить тяжкі випробування, пов'язані з воєнною агресією Росії. Це відбивається на всіх сферах людського життя: культурній, соціальній, господарській, інноваційній, інвестиційній, фінансовій та ін. Відбувається відтік людського ресурсу, трансформується галузева структура економіки, існує брак інвестиційних ресурсів та ін. З іншого боку, наявні проблеми є тим фактором, що стимулює державу до вироблення певних рішень щодо подолання цієї кризи, яка склалася, до визначення стратегії подальшого розвитку.

Деякі проблеми змушують переглянути та змінити підходи щодо функціонування певних сфер та саме в них впроваджувати інновації або технічно модернізувати. Наприклад такі напрямки, як енергетика, зв'язок, воєнна промисловість під впливом тих проблем, які має країна, вимушені

трансформуватись; розвивається ІТ-сектор, трансформується система освіти; країна все більше долучається до світових глобальних процесів, в тому числі і в сфері технологій. Саме зараз настав той момент, який є ключовим для визначення подальшого розвитку країни та потребує відповідей на питання, які сьогодні є нагальними, але існують вже давно. Існуючі випробування прискорять трансформаційні процеси в соціально-економічному середовищі та запровадження інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання з політичної мети перетвориться на об'єктивну необхідність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином задля покращення якості інноваційних процесів та стимулювання інноваційної активності суб'єктів інноваційної діяльності повинна впроваджуватися така інноваційна політика, яка буде враховувати особливості соціально-економічного середовища, зокрема гуманітарні фактори впливу, а саме: історію розвитку господарських відносин, особливості культури та етики підприємництва країни, в тому числі і інноваційну культуру, якість людських ресурсів та можливості для їх розвитку. В умовах трансформаційних змін в основі державного регулювання інноваційної діяльності повинна бути закладена трирівнева модель, яка дозволить здійснити скоріший перехід до інноваційної економіки. На рівні організації в інноваційну політику повинен бути закладений принцип розкриття інноваційного потенціалу людського ресурсу. Використовуючи такий підхід щодо розвитку персоналу організація стратегічно виграє, оскільки розглядає людський ресурс як ключовий в своїй діяльності, усвідомлення цього факту дає бізнесу можливість обрати шлях подальшого розвитку і проявити себе більш успішно на ринку.

Гуманітарні аспекти впровадження інновацій в соціально-економічному середовищі в подальшому потребують ще більш ґрунтовного

дослідження, оскільки, незважаючи на те, що в цілому вироблено певний алгоритм дій щодо управління інноваційними процесами як з боку держави, так і з боку окремої організації, замало присвячено уваги тим факторам, які за своєю суттю не є суто економічними, але мають великий вплив на інноваційні процес.

Література

1. Гринев В.Ф. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие. К.: МАУП, 2000. 148 с.
2. Духовно-культурні чинники соціоекономічної динаміки. Монографія молодих вчених / Під наук. ред. д.е.н., проф. Г.В. Задорожного, к.е.н., доц. І. Давидова. Харків: Точка, 2013. 266 с.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України із змінами і доповненнями від 16 жовтня 2012 року, № 5460 – VI // Урядовий кур'єр. 2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Колодяжна І.В. Розвиток інноваційної діяльності в умовах конкуренції // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 18. Частина 2. С. 58-62.
5. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 504 с.
6. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навчальний посібник. Київ, «Кондор». 2006. 308 с.
7. Пашута М.Т., Шкільнюк О.М. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 118 с.
8. Ткачук О.М., Германюк Н.В. Сучасне удосконалення інноваційної діяльності підприємства // Економіка і організація управління. 2020. № 4 (40). С. 90-99.

9. Управління інноваційною діяльністю: магістерський курс. Підручник / За ред. проф. Перерви П.Г., проф. Погорєлова М.І., проф. Меховича С.А., проф. Ларки М.І. Харків: Віровець А.П. «Апостроф», 2011. 614 с.

References

1. Grinev V.F. Innovatsionniy menedzhment: Ucheb. posobie. K.: MAUP, 2000. 148 s.
2. Dukhovno-kulturni chynnyky sotsioekonomichnoi dynamiky. Monohrafiia molodykh vchenykh / Pid nauk. red. d.e.n., prof. H.V. Zadorozhnoho, k.e.n., dots. I. Davydova. Kharkiv: Tochka, 2013. 266 s.
3. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy iz zminamy i dopovnenniamy vid 16 zhovtnia 2012 roku, № 5460 – VI // Uriadovyi kurier. 2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Kolodiazhna I.V. Rozvytok innovatsiinoi diialnosti v umovakh konkurentsii // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2018. Vyp. 18. Chastyna 2. S. 58-62.
5. Krasnokutska N.V. Innovatsiinyi menedzhment: Navch. posibnyk. K.: KNEU, 2003. 504 s.
6. Krushelnytska O.V., Melnychuk D.P. Upravlinnia personalom: Navchalnyi posibnyk. Kyiv, «Kondor». 2006. 308 s.
7. Pashuta M.T., Shkilniuk O.M. Innovatsii: poniatiino-terminolohichniy aparat, ekonomichna sutnist ta shliakhy stymuliuvannia. Navchalnyi posibnyk. K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2005. 118 s.
8. Tkachuk O.M., Hermaniuk N.V. Suchasne udoskonalennia innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva // Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia. 2020. № 4 (40). S. 90-99.
9. Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu: mahisterskyi kurs. Pidruchnyk / Za red. prof. Perervy P.H., prof. Pohorielova M.I., prof. Mekhovycha S.A., prof. Larky M.I. Kharkiv: Virovets A.P. «Apostrof», 2011. 614 s.